

УДК 347.78

ГОРЯН Е.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ГОРЯН К.В., викладач кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОГОВОРІВ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТУ В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО (досвід США)

Анотація. До проблеми імплементації норм міжнародного права, які регулюють права інтелектуальної власності у сфері цифрових технологій, в національне законодавство.

Ключові слова: авторські права, обхід технологій захисту контролю доступу, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Digital Millennium Copyright Act, DMCA.

Аннотация. К проблеме имплементации норм международного права, регулирующих права интеллектуальной собственности в сфере цифровых технологий, в национальное законодательство.

Ключевые слова: авторские права, обход технологий защиты контроля доступа, Всемирная организация интеллектуальной собственности, Digital Millennium Copyright Act, DMCA.

Summary. Implementation of WIPO treaties concerning copyrights in digital environment into the national legislation.

Keywords: copyrights, round of technologies of defence of access control, World organization of intellectual property, Digital Millennium Copyright Act, DMCA.

Постановка проблеми. У міжнародному праві обов'язок щодо розробки механізмів у сфері авторського права покладений на Всесвітню організацію інтелектуальної власності (далі – ВОІВ), яка через Сектор авторського права та суміжних прав розробляє міжнародні норми та стандарти у сфері авторського права. Договір ВОІВ про авторське право 1996 р. (далі – WCT) та Договір ВОІВ про виконання та фонограми 1996 р. (далі – WPPT), відомі як Договори ВОІВ у сфері Інтернету, регулюють низку проблем, які виникають у зв'язку із впливом нових технологій на права інтелектуальної власності.

Метою статті є дослідження досвіду імплементації вищезазначених договорів у національне законодавство США та проблем, які стали її наслідком.

Виклад основних положень. Закон про авторське право в цифровому тисячолітті 1998 р. (The Digital Millennium Copyright Act – далі DMCA) імплементує два міжнародні договори, ухвалені під егідою ВОІВ – WCT та WPPT. Розроблений за допомогою англо-американської юридичної техніки, DMCA формулює не прямо висловлені виключні авторські правомочності, а заборону на спеціально перераховані види дій, які кваліфікуються як порушення авторського права. Ці заборони стосуються обходу технічних засобів захисту творів та положень про інформацію про авторське право. Це найперший у світі закон, в якому здійснена спроба вирішити на внутрішньодержавному рівні проблеми, які виникли з появою цифрових технологій.

DMCA складається з п'яти титулів. Титул I “Закон про імплементацію договорів ВОІВ про авторське право, виконання та фонограми 1996 р.” імплементує вищевказані угоди до правової системи США. Титул II “Закон про обмеження відповідальності за порушення авторських прав в Інтернеті” обмежує відповідальність провайдерів

Інтернет-послуг за порушення авторського права при здійсненні певних видів діяльності. Титул III “Закон про забезпечення конкуренції у сфері комп’ютерного обслуговування” містить положення про надання дозволу копіювати комп’ютерні програми шляхом активації комп’ютеру з метою технічного обслуговування чи ремонту. Титул IV містить шість положень, які стосуються діяльності Бюро реєстрації авторських прав, дистанційного навчання, виключень зі сфери застосування закону про авторське право бібліотек та тимчасових записів, мережного мовлення в Інтернеті та можливості застосування договорів про колективні зобов’язання у випадку передачі прав у сфері кіноіндустрії. Титул V “Закон про захист дизайну корпусу” створює нову форму захисту дизайну промислових зразків.

Договори ВОІВ покладають на кожну державу-учасницю обов’язок щодо захисту творів, створених особами з інших держав-учасниць. Таким чином, для творів та їх авторів з інших держав-учасниць встановлюється національний правовий режим. Розділ 104 встановлює умови надання захисту згідно із законодавством США творам з інших держав.

Обидва договори ВОІВ вимагають від держав-учасниць захищати вже існуючі твори з інших держав-учасниць, які ще не стали суспільним надбанням у своїй державі у зв’язку із закінченням строку захисту. Подібне зобов’язання міститься також в Бернській конвенції та Угоді TRIPS. У 1995 р. ці зобов’язання були імплементовані в угоді Уругвайського раунду та імплементовані в новому розділі 104А Закону про авторські права для відновлення захисту творів держав-учасниць Бернської угоди чи СОТ, які ще захищаються у своїй країні походження, але стали суспільним надбанням США через невідповідність тоді існуючому законодавству США чи відсутність відповідних двосторонніх угод. Розділ 102(с) ДМСА вносить зміни до розділу 104А з метою захисту авторських прав за подібних обставин для творів з держав-учасниць WCT та WPPT.

Обидва договори забороняють зловживання правом шляхом встановлення певних формальностей. Розділ 411(а) Закону про авторське право вимагає реєстрацію автором скарги у Бюро реєстрації авторських прав перед тим, як подати позов, але звільняє від цього авторів із багатьох зарубіжних країн згідно зобов’язань за Бернською конвенцією. Розділ 102(d) ДМСА вносить зміни до вищевказаних положень, звільняючи авторів з усіх зарубіжних країн.

Угоди ВОІВ зобов’язують держави-учасниці впровадити заходи попередження обходу технологічних засобів, які використовуються для захисту творів, та попередження фальсифікації інформації про авторські права. Ці зобов’язання використовуються як технологічні додатки до виключних прав, гарантованих законодавством про авторські права. Вони забезпечують законний захист, який є вкрай необхідним для безпеки та ефективного використання творів у цифрових мережах.

Статті 11 WCT та 18 WPPT проголошують обов’язок держав-учасниць застосовувати необхідний законний захист та ефективні законні засоби проти обходу ефективних технологій, які використовуються авторами для здійснення своїх прав згідно з WCT чи Бернською конвенцією, та забороняють вчинення актів щодо їх творів, які не дозволені авторами чи законом.

Жодне з положень ДМСА ще не піддавалося такій критиці, як стаття 1201, яка встановлює захист проти обходу технологій, які використовуються власниками авторських прав для захисту своїх творів. Стаття 1201 визначає дві категорії таких заходів: 1) які попереджають незаконний доступ до твору та 2) які попереджають незаконне копіювання твору. Створення або продаж пристроїв, які використовуються

для обходу будь-якої категорії технологій, є забороненим. Різниця між двома категоріями була зроблена з метою забезпечення права сумлінно використовувати твори, які захищаються авторським правом. Оскільки за певних обставин копіювання твору є видом сумлінного використання, стаття 1201 не забороняє акт обходу технології, яка попереджає копіювання. Навпаки, оскільки доктрина сумлінного використання не захищає акт отримання недозволеного доступу до твору, акт обходу технологій для отримання доступу є забороненим [1].

Стаття 1201 забороняє пристрої чи послуги, які підпадають під будь-яку категорію: 1) якщо їх цільовим призначенням є насамперед такий обхід; 2) якщо вони мають обмежену комерційно визначену мету використання, іншу, ніж обхід технологій захисту; 3) якщо вони продаються для використання з метою обходу технологій захисту.

Стаття 1201 містить два загальні застереження. По-перше, стаття 1201(c)(1) встановлює, що ніщо, вказане у статті 1201, не впливає на права, засоби, обмеження чи захист авторських прав від порушення, включаючи сумлінне використання. По-друге, стаття 1201(c)(2) встановлює, що ніщо у статті 1201 не порушує чужі авторські права чи не сприяє такому порушенню.

Заборони, які містяться у статті 1201, мають низку виключень. Одне з таких виключень стосується застосування всієї статті до діяльності правоохоронних, розвідувальних чи інших урядових органів (стаття 1201(e)). Інше виключення стосується статті 1201(a), чії положення присвячені категорії технологічних засобів, які контролюють доступ до творів. Низка виключень, встановлена статтею 1201(a)(1)(B)-(E), регулює поточну нормотворчість для оцінювання впливу захисту проти актів обходу – заходів контролю доступу. Застосування виключень встановлюється шляхом періодичної нормотворчості директора Бібліотеки конгресу США, рекомендацій Головного реєстратора авторських прав, який консультується з помічником Міністра торгівлі з питань комунікації та інформації.

Додаткові виключення стосуються: 1) неприбуткових бібліотек, архівних та освітніх закладів (стаття 1201(d)); 2) зворотного проектування (стаття 1201(f)); 3) дослідження шифрів (стаття 1201(g)); 4) захисту неповнолітніх (стаття 1201(h)); 5) недоторканності особистого життя (стаття 1201(i)); 6) перевірки безпеки (стаття 1201(j)). Кожне з цих виключень має власний механізм застосування, але вони постійно піддаються критиці як занадто обмежувальні для застосування до ситуацій, які вони були покликані підтримувати [2].

З моменту набрання чинності в 1998 р. положення, зазначені в статті 1201 DMCA та спрямовані на обхід цього закону (т. зв. антиобхідні положення), застосовуються не до тих правовідносин, як це планував законодавець. Конгрес планував зупинити порушників авторського права від “зламу” системи антипіратського захисту, запровадженої для охоронюваних творів, та блокувати т. зв. “пристрої чорної комплектації”.

Але на практиці антиобхідні положення використовуються скоріше для обмеження широкої сфери законної діяльності, аніж для боротьби з порушенням авторського права. В результаті DMCA вбачається як серйозна загроза важливим видам громадської діяльності [3].

По-перше, DMCA перешкоджає свободі висловлювання та науковим дослідженням. Застосування статті 1201 ілюструє обмеження свободи слова та наукових досліджень. Позов проти журналу “2600 Magazine”, погрози команді дослідників професора університету Принстон Едварда Фелтона та кримінальне переслідування

російського програміста Дмитра Скларова призупинили законну діяльність журналістів, видавців, вчених-дослідників, студентів, програмістів та інших членів суспільства.

По-друге, ДМСА загрожує т. зв. сумлінному використанню споживачем творів, які об'єктами захисту авторським правом. Забороняючи усі види обходу, усі технології та засоби такого обходу, ДМСА гарантує власникам авторських прав право в односторонньому порядку скасовувати право сумлінного використання. Кіноіндустрія вже використовує шифрування DVD-дисків, яке обмежує можливість споживачів законно копіювати придбані фільми для власного використання.

По-третє, ДМСА перешкоджає конкуренції та інноваціям. Замість того, аби використовувати закон проти піратів, дехто використовує його для перешкодження законній конкуренції. Наприклад, ДМСА використовувався для блокування післяпродажної конкуренції картриджів для лазерних принтерів, пристроїв для відмикання гаражних воріт та послуг комп'ютерного обслуговування.

Нарешті, ДМСА суперечить законам про комп'ютерне втручання. Так, цей закон використовується для заборони доступу до комп'ютерних мереж для загальних цілей, тобто використовується у сфері, яка не входить до його компетенції та не пристосована для його використання. Наприклад, незадоволені роботодавці використовували положення ДМСА проти колишніх працівників лише за просте з'єднання з комп'ютерною системою компанії через віртуальну приватну мережу (virtual private network – VPN).

Законодавець ухвалив антиобхідні положення ДМСА, зважаючи на дві причини. По-перше, це була усвідомлена необхідність виконати зобов'язання США за Договорами ВОІВ у сфері Інтернету 1996 р. По-друге, як детально відображено у статті 1201 (яка пішла далі, ніж того вимагали договори 1996 р.), Конгрес також зважав на турботи власників авторських прав, чії твори були об'єктами піратських дій у цифровому середовищі [3].

Стаття 1201 містить дві окремі заборони: заборона актів обходу технологій захисту та заборона розповсюдження засобів та технологій, які використовуються для цього.

Заборона “акту”, визначена у статті 1201(a)(1), забороняє дії щодо обходу технологічних засобів, які використовуються власниками авторських прав для контролю доступу до їх творів (контроль доступу). Таке положення робить незаконним злам системи шифрування, яка використовується на DVD-дисках з фільмами. Ця заборона обходу захисту застосовується також тоді, коли мета дешифрування фільму є законною. Наприклад, кіноіндустрія визначає як порушення авторських прав цифрове копіювання (т. зв. “rip”) DVD-диску з фільмом для перегляду його на власному iPad.

Заборона щодо засобів обходу захисту, визначена у статтях 1201(a)(2) та 1201(b), визнає поза законом виробництво, продаж, розповсюдження або транспортування засобів та технологій, які роблять обхід захисту можливим. Ці заборони стосуються як технологій, що зламують контроль доступу, так і технологій, що зламують заборону використання, встановлену власниками авторських прав, таку як контроль копіювання. Зокрема, ці положення забороняють розповсюдження програмного забезпечення, яке призначене для дешифрування технологій захисту CD-дисків від копіювання.

Позови проти журналу “2600 Magazine”, напади на команду дослідників професора університету Принстон Едварда Фелтона та кримінальне переслідування російського програміста Дмитра Скларова є найбільш відомими прикладами застосування ДМСА для обмеження свободи слова та досліджень. Підкорюючись страху відповідальності за ДМСА, провайдери Інтернет-послуг та оператори сервісів повідомлень піддають цензурі обговорення систем захисту копіювання, програмісти видалили програми

комп'ютерного захисту зі своїх Інтернет-сторінок, а студенти, науковці та експерти у сфері захисту зупинили публікацію даних своїх досліджень. Ці чинники послабили захист усіх користувачів комп'ютерів (включаючи власників авторських прав, які розраховують на технічні засоби захисту своїх творів), оскільки дослідники систем захисту уникають досліджень, які можуть зупинитися внаслідок положень статті 1201.

У вересні 2000 р. група корпорацій Secure Digital Music Initiative (SDMI) запропонувала спеціалістам обійти технологію “водяних знаків”, які використовуються для захисту цифрової музики. Професор Принстонського університету Едвард Фелтон та команда дослідників з університетів Принстон та Райс, компанії Xerox прийняли виклик та успішно видалили водяні знаки. Коли команда дослідників намагалася презентувати свої дослідження на академічній конференції, представники SDMI почали погрожувати дослідникам відповідальністю за DMCA. Лист із попередженням надійшов також роботодавцям дослідників та організаторам конференції. Після тривалих консультацій з юристами дослідники неохоче відкликали свою доповідь з конференції. Попередження були відкликані та частина досліджень була опублікована на наступній конференції, але після того, як дослідники подали позов. Через такий досвід принаймні двоє дослідників вирішили відмовитися від подальших досліджень у цій сфері [4].

Після випадків Фелтона та Склярора низка відомих експертів у сфері комп'ютерної безпеки обмежили свої законні дослідження із побоювань щодо потенціальної відповідальності за DMCA. Наприклад, коли голландський криптограф та аналітик систем захисту Нільс Фергюсон знайшов серйозний дефект у системі відеошифрування Intel HDCP, він відмовився публікувати результати на своїй сторінці в Інтернеті з підстав частих подорожей до США та остраху стати об'єктом кримінального переслідування та/чи відповідальності за DMCA [3]. Професор та судовий експерт із цифрових технологій Фред Коен, визнаний консультант з систем безпеки, видалив своє програмне забезпечення для збору доказів “Forensix” зі своєї сторінки, вказуючи на потенціальну загрозу бути притягнутим до відповідальності. Інший поважний експерт із захисту мереж, Дуг Сонг, також видалив інформацію з власної сторінки з цієї ж причини, хоча він є автором низки статей, присвячених вразливості багатьох брендмауерів [5].

Роки застосування антиобхідних положень DMCA свідчать про їх надлишкову силу, яка зупиняє діяльність у сферах, на які Конгрес США не планував поширювати дію закону. Як приклад подібних обмежень можна навести справи Sony Computer Entertainment America Inc. v. Gamemasters 1999, RealNetworks, Inc. v. Streambox, Inc. 2000, Universal City Studios v. Reimerdes 2000, Universal City Studios v. Corley 2001, Paramount Pictures Corp. v. Tritton Technologies Inc. 2003, 321 Studios v. MGM 2004, Lexmark v. Static Control Components 2004, Chamberlain Group v. Skylink Technologies 2004, Agfa Monotype Corp. v. Adobe Sys. 2005, Macrovision v. Sima Prod. Corp. 2007, XPEL Technologies Corp. v. American Filter Film Distributors 2008, Apple v. BluWiki 2009 тощо. Вражаючи кількість творів захищаються системою технологічного захисту і багато дослідників вважають, що зловживання антиобхідними положеннями DMCA у непередбаченому законом контексті буде гальмувати діяльність розробників, дослідників, ЗМІ та суспільства в цілому [3].

Висновки.

Досвід імплементації договорів ВОІВ у сфері Інтернету в національне законодавство США дозволяє зробити висновки про необхідність розроблення ефективних національних механізмів захисту авторських прав у цифровому середовищі, які забезпечували б права власників творів, і в той самий час не обмежували сумлінних

користувачів у їх законних правах, що сприятиме, насамперед, розвитку досліджень у сфері цифрових технологій. Оскільки належним чином ратифікований міжнародний договір є частиною законодавства України, то положення договорів ВОІВ уже є частиною законодавства про авторське право та суміжні права. Але самі по собі договори не є механізмом. Для цього необхідно визначити інституційну складову та її компетенцію, деталізувати в кримінальному та цивільному законодавстві інститут відповідальності за порушення авторських прав в аспекті обходу технологічних засобів, які використовуються для захисту творів, та попередження фальсифікації інформації про авторські права. Зважаючи на досвід США у цій сфері, окрему увагу слід приділити обмеженням щодо обходу систем захисту – вказати на допустимість таких дій споживачем з метою сумлінного використання, а також лише в освітніх та науково-дослідницьких цілях. У такий спосіб буде досягнуто дві взаємопов’язані мети – розвиток цифрових технологій та захист прав інтелектуальної власності.

Використана література

1. The Digital Millennium Copyright Act of 1998 – U.S. Copyright Office Summary. – Режим доступу : [//www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf](http://www.copyright.gov/legislation/dmca.pdf)
2. Pamela Samuelson, Intellectual Property and the Digital Economy: Why the Anti-Circumvention Regulations Need to be Revised, 14 Berkeley Technology L.J. 519, 537-57 (1999).
3. Fred Von Lohmann. Unintended Consequences: Twelve Years under the DMCA. – Режим доступу : [//www.eff.org/wp/unintended-consequences-under-dmca](http://www.eff.org/wp/unintended-consequences-under-dmca)
4. Letter from Matthew Oppenheim, SDMI General Counsel, to Prof. Edward Felten, April 9, 2001. – Режим доступу : [//www.w2.eff.org/IP/DMCA/Felten_v_RIAA](http://www.w2.eff.org/IP/DMCA/Felten_v_RIAA)
5. Robert Lemos. Security Workers: Copyright Law Stifles, CNET News, Sept. 6, 2001. – Режим доступу : [//www.news.cnet.com/8301-31001_3-20127921-261/security_workers_copyright_law_stifles/?tag=rtcol](http://www.news.cnet.com/8301-31001_3-20127921-261/security_workers_copyright_law_stifles/?tag=rtcol)

~~~~~ * * * ~~~~~